

Mira Menac-Mihalić

Naglasak imperativa u čakavskom narječju

dr. Mira Menac-Mihalić, Filozofski fakultet, Zagreb, izvorni znanstveni članak, Ur.: 25. lipnja 1993.

UDK: 808.62-087:801.16:801.559.3

U radu se analizira naglasak imperativa u čakavskom narječju. On se povezuje s naglasnim tipovima nastalim na temelju odnosa infinitiva i prezenta. Posebno se promatraju naglasci imperativa na sufiksima -i, -j -ø i utvrđuju se temeljni naglasci imperativa karakteristični za čakavsko narječje kao cjelinu, iz kojih se mogu izvesti naglasci u pojedinom čakavskom govoru u skladu s razvojem naglasnog sustava i pravilima koja vrijede u nekom govoru.

Naglasak imperativa čvrsto je vezan s naglaskom infinitiva i prezenta. O naglasnim odnosima infinitiva i prezenta pisala sam u članku *Naglasni odnosni infinitiva i prezenta u čakavskom narječju* u Radovima Zavoda za slavensku filologiju broj 28. Radi lakšeg praćenja tematike ovdje ću navesti tablicu naglasnih tipova koja je nastala proučavanjem tih naglasnih odnosa, a temelj je i ovom članku jer se naglasak imperativa dovodi u vezu s naglaskom infinitiva i prezenta navođenjem naziva naglasnog tipa.

1. tablica:

Naglasni tipovi

=	isto
≠	različito
N	naglasak
M	mjesto naglasaka
_	— dugi nenaglašeni slog
_	— kratki nenaglašeni slog
/	granica prefiksa i leksičkog morfema
˘	— , ˘ , ˘ — slog s takvim naglaskom

	I. vrste				Ostale vrste	
	infinitiv	prezent			infinitiv	prezent
			= N = M			
I. 1.	˘	˘ ˘		II. 1.	˘ ˘	˘ ˘
			≠ N = M			
				II. 2.	˘ ˘	˘ ˘
				II. 3.	˘ ˘	˘ ˘
				II. 4.	˘ ˘	˘ ˘
			= N ≠ M			
I. 2.	˘	˘ ˘		II. 5.	˘ ˘	˘ ˘
I. 3.	˘	˘ ˘		II. 6.	˘ ˘	˘ ˘
I. 4.	˘	˘ / ˘ ˘	≠ N ≠ M			
I. 5.	˘	˘ / (˘) ˘		II. 7.	˘ ˘	˘ ˘
I. 6.	˘	˘ ˘				
I. 7.	˘	˘ / ˘				

Primjeri za ilustraciju tablice:

I.1. Susak čūt čūjen, sjevernočakavska metatonija čūjen

I.2. Hvar mēst metēn

I.3. Brač sič sičēn

I.4. Banj dobīti dōbije, tip češći na sjeveru, na jugu ovi glagoli obično idu po I.1., a na dijelu Brača nastaje metatonija ūdren, nōdmen

I.5. Orlec umrēt umrē

I.6. srednjoč. o. rēst, rēstēn

I.7. Senj raspēt rāspnen, na dijelu Brača prisutna metatonija kao u I.4. ūspen, pōšmen

II.1. a) Gacka zīnut zīnen, sjevernočakavska metatonija zinen;

b) dugi postojani naglasak ispred suglasničkog skupa sa sonantom kao prvim: Hvar prōvdot se prōvdon, Novi tāncat tāncān;

c) dužina ispred postojanog naglasaka srednjod. o. nōstōjat nōstōjin

II.2. Vrgada znāti znōāš

II.3. Senj sofīt sofīn

II.4. Novi bēlīt se bēlīn

II.5. Šolta prosīt prōsin

II.6. Dugi o. kažēvāti kažēvan

II.7. Čiovo poskūpīt poskūpin

Naglasak imperativa sa sufiksom -i

1. [^] _ a) **naglasni tip I.1.** Cres būdi¹, Dobrinj būdi, Dugi o. lēži, vřži, Gacka d.² lēži, kōlji, sēdi, Novi pomozl/pomōzi, Senj sēdi, būdi, srednjod. o. (Milna tārī, sēdi/sēd, Komiža būdi), Trogir būdi, Vrgada pādi, vřži
- b) **naglasni tip I.2.** Gacka d. pēci, Novi tecī/tēci, Vodice rēči/rēci, pēci/pēci
- c) **naglasni tip I.7.** Dobrinj zōmi/zomī
- d) **naglasni tip II.1.** ovako tvori imperativ u svim govorima: Brač gīni, Orlec lājī, čistī, Senj kītī, Tkon vīdi, Vrgada mēkni (mēknuti mēkneš)
- e) **glagol ić - naglasni tip II.3.** Dugi o. hōdi, Brinje ĭdite, Lastovo hōdi hōte, Nerezine xōdi, xōmo, xōte, Otočac ðdi ðdite/ĭdite, Senj ðdi ðdimo/ðdmo ðdite/ðte, Sinac ðdi, Tribunj ĭdite
- f) **naglasni tip II.3.** Dugi o. mūči, Lastovo mūči, Medulin dřži, bīži, R. Seio dřži, Sinac lēti, bīži, Tkon třči, Ugljan mūči, V. lž mūči/mūč, Pasjak³ dřži
- g) **naglasni tip II.5.** Susak sāsī (sasāt sāsē)
2. _ _ a) **naglasni tip I.1.** Cres pomozī, Novi tarī (třt tārēn), kořī, Senj koljī, pomozī, Vrgada tarī (třt tārēš), Žminj perī se (pēren)
- b) **naglasni tip I.2.** Cres pecī, Čiovo, Drvenik i Šolta (Grohote pecīte) cvatī, Kambelovac pečīte, Novi pecī, tecī/tēci, Orlec probodī, Senj pecī/pečī, srednjod. o. [Brač, (Milna dovedī) cvatī, Vis dovedī] pletī, Trogir pecīte, Ugljan pecīte, V. lž pecīte, Vrgada dovedī
- c) **naglasni tip I.4.** Novi nadmī, Senj zaspī, Vrgada nadmī
- d) **naglasni tip I.5.** Milna donešī, Orlec pernēs/pernesī, Vrgada donesī
- e) **naglasni tip I.6.** Senj kljenī, V. Lošinj restī/rlestī, Vis kunī
- f) **naglasni tip I.7.** Božava umrī, prostřī, Dobrinj zōmi/zomī, Lastovo vazmīte, Novi zamī, zapnī, Pašman (Banj ženjī, Tkon uzmmīte), Senj tarī, raspnī, srednjod. o. [Brač (Milna našpī, važmī, raspnī, prodřī) počmī, Hvar načmī], Ugljan uzmmīte, V. lž uzmmīte/vazmmīte, V. Lošinj vazmī, Vrgada načmī, Žminj zamī
- g) **glagol ić/hodit - naglasni tip II.3.** G. Rabac hodī hōmo, Milna hodī/hōd, Vrgada hodīte/ðte
- h) **glagol spat - naglasni tip II.3** Milna špī, Orlec spī, Senj spī, Vrgada spī
- i) ostali glagoli - **naglasni tip II.3** Dugi o. krojī, Kambelovac vršīte, Lastovo drži ga/drži, Mune mučī, Novi žefī, Pašman (Banj mučī, Tkon vršīte), Senj sořī, srednjod. o. [Brač (Dračevica žefī) brojī/brōj, Vis (Komiža mucī, tarcī) brojī], Susak palzŷ (palzŷt palzŷ), Sv. I. i P vršī, Ugljan vršīte, Vrgada dřž/drži dřšte/držite, Žminj smeřī se (smeřāt se smeřjŷn)
- j) **naglasni tip II.5** Dugi o. rodī, Novi išćī, glojī, Orlec orī zorīmo, obernī, Senj nosī, taknī, srednjod. o. [Brač (Milna udřī, žerī) vōd/vodī vōite/vodīte, Vis (Komiža nošī) govorīte], Susak taknī, derī/dēr, V. lž govorīte, V. Lošinj zvarnī se, Vrgada maknī, Žirje ulovīte, Žminj nosī
- k) **naglasni tip II.7.** Cres raštegñī še, Orlec vežite, zapišī, Susak pisī, Žirje pustī je / pŷsti

¹ Ako je potvrda u množini, donosi se taj oblik; ako su jednina i množina jednake, donosi se samo oblik jednine; ako su oblici različiti, navode se oba.

² Primjeri se odnose na Čoviće i Prozor.

³ Opatijski kras.

3. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ a) **naglasni tip I.3.** Banj striži, Dugi o. striži, Grohote striži, Lastovo striži / striži, Novi kladi, posici, Senj kradi, srednjod. o. [Brač (Ložišća, Milna predi) striži, Vis sici], Ugljan striži, Vrgada sici
 b) **naglasni tip I.6.** Dugi o. trəsi, Novi trəsi, Senj trəsi, srednjod. o. (Milna pomuži/pomuž, tuci/tuc, Komiža muži, rėšti), V. Iž tucite, V. Lošinj rėsti/resti, Vrgada tuci
 c) **glagol ić s prefiksima** - Grohote izajdi, Milna izajdi, Novi pridī, Vrgada dojdi
 d) **naglasni tip II.4.** Senj uči (učit učn)
 e) **naglasni tip II.7.** Dobrinj potėgni, Dugi o. (Sali potėgni) prodaji, Kambelovac daji/daji, Novi dosėgni, Senj vagni, srednjod. o. [Brač (Dračevica nogni), Ložišća žmiri, Milna osuši], stėgni, Hvar hripi, Komiža piši], V. Lošinj mlati, Vrgada zapisi
4. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ a) **naglasni tip I.1.** Opatijski kras (Brce, Rupa, Šapjani pomōži, Pasjak pomōži pomōžmo pomōšte)
 b) **naglasni tip I.2.** Opatijski kras (Brce, Rupa, Šapjani rėci, pėri, zōvi)
 c) **naglasni tip I.3.** Oštarije striži, Vodice striži/strizi strište
 d) **naglasni tip I.6.** Gacka d. trəsi, Ornišalj vuci, Pasjak zvuci, suci se
 e) **naglasni tip I.7.** Medulin ūzmite
 f) **naglasni tip II.1.** Milna panti, Senj kupji se (kupati se kupljen)
 g) **naglasni tip II.7.** Babići Donji (SZ Istra) št'ipji, Gacka d. vagni, baci
5. sg. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ pl. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$
naglasni tip I.7. Gacka d. (Ćovići, Prozor) počemi počmimo (počet počmēn počmēmo)
6. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ a) **naglasni tip I.3.** Gacka d. sici, R. Selo strži, Tribunj strži, Žumberak sici
 b) **naglasni tip I.4.** Lumbarda nadi se
 c) **naglasni tip I.7.** Lumbarda zajmi
 d) **naglasni tip II.1.** Gacka d. panti, Senj panti
 e) **naglasni tip II.3.** Medulin brōji, R. Selo brōji, Tribunj muci, ali drži se, vršite, Trogir muci
 f) **naglasni tip II.5.** Medulin nōsi
 g) **naglasni tip II.7.** R. Selo kupi, Žumberak kažite
7. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ a) **naglasni tip I.2.** Kambelovac plēti
 b) **naglasni tip I.7.** Kambelovac žeri
 c) **naglasni tip II.3.** Kambelovac muci, brōji (pl. v. 2.i), Lastovo drži
8. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ a) **naglasni tip I.3.** Kambelovac strizi, Lastovo strizi/strizi
 b) **naglasni tip II.7.** Kambelovac daji/daji

Naglasak imperativa sa sufiksom -j

1. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ a) **naglasni tip II.1.** prisutan je u svim govorima. Grohote glėdaj, Medulin glėdaj, Pašman (Banj glėdoj, Tkon glėdaj), R. Selo glėdaj, Sinac šiškaj, srednjod. o. glėdoj, Trogir glėdaj
 b) **naglasni tip II.2.** V. Lošinj kōpaj (nema potvrde za infinitiv i prezent pa postoji mogućnost da je taj glagol u tom govoru prešao u neki drugi tip)
 c) **naglasni tip II.5.** Brač (Ložišća jemoj, Milna igraj), Trogir igraj/igrāj
2. $\underline{\text{e}} \ \underline{\text{e}}$ a) **naglasni tip II.2.** Vodice oraj/oraj/ōri
 b) **glagol dat - naglasni tip II.3.** Nerezine daj, Sali daj, Susak daj, Ugljan daj, V. Iž daj, Vrgada daj

3. $\hat{\_}$ $\_$ a) **naglasni tip II.1.** Milna prāvđaj, Susak prāvđaj
b) **naglasni tip II.7.** Lastovo dāvāj, Medulin pripovidaj, Oštarije dāvaj, Senj trébaj, Žirje rügājite
4. $\_$ $\hat{\_}$ a) **naglasni tip I.1. i II.1.** Cres vīj, pověj, Petrčane nemōj, Rab smi, srednjod. o. (Milna nemōj, Hvar vij), Sv. I. i P. glē, V. lž vij/vi, Vodice nemōj, Žminj glēj, Žumberak glē
b) **naglasni tip I.3.** Božava klāj
c) **naglasni tip II.2.** Dobrinj igrāj, (igrāt igrân), srednjod. o. (Milna ćapāj, butāj) znōj, Susak šverkulāj, V. lž fermājte/hermājte, Vodice orāj/orāj/đri
d) **glagol dat - naglasni tip II.3.** Brinje dāj, Dobrinj dāj, Lastovo dāj, Oštarije dāj, Sinac dāj, srednjod. o. dōj, Sv. I. i P. dāj, Tkon dāj
e) **glagol ist - naglasni tip II.3.** Cres jēj, Dobrinj jīj, Dugi o. (Božava ji), i(j), Koručula (j)i, Lastovo jēj, Medulin i
5. sg: $\_$ $\hat{\_}$, pl: $\_$ $\hat{\_}$ $\_$
a) **naglasni tip II.2.** Gacka d. krepāj krepājimo, krepājite
b) **glagol isti - naglasni tip II.3.** Sinac i ŋte, V. lž i ŋte
6. $\_$ $\_$ a) **naglasni tip II.1.** Gacka d. kārtaĵ, piānduj, Orlec čėkaj (čėkat čėka), Senj prāvđaj se
b) **naglasni tip II.7.** Gacka d. pītaj, Grohote pripovđaj, Novi pītāj, Pašman (Banj, Tkon) pripovđaj, Senj *điraj, Sinac dāvaj, srednjod. o. [Brač (Ložišća prđvjoj, Milna ćuvaj), Hvar zĵboj], ćuvoj, Susak dāvaj, Tribunj pripovđāj
7. $\_$ $\_$ a) **naglasni tip I.1.** Orlec nabĵj (nabit, nabĵjen), ćŷjte (ćŷt ćŷjen), Senj nemōj, Vrgada nemōj
b) **naglasni tip I.5.** Orlec (na)směj, (smět se smejèn)
c) **naglasni tip II.2.** Novi kopāj, Orlec kantāj, Senj krepāj
d) **glagol dat - naglasni tip II.3.** Novi dāj, Vrgada dāj, Žirje dāj, Žminj dāj
e) **glagol isti - naglasni tip II.3.** Novi jĵ(j), Pašman (Banj, Tkon) ĵ, Senj ĵ
f) **naglasni tip II.5.** Vrgada igr^oājite (igrāti igr^oaš)

Naglasak imperativa sa sufiksom -o

1. Glagoli s prezentskom osnovom na j
- 1.1. $\_$ $\_$ **naglasni tip II.1.** Senj vėruj, srednjod. o. [Brač (Milna vĵruj) svĵtuj], Vrgada svĵtŷj, Žirje vĵrŷjte
- 1.2. $\_$ $\_$ a) **naglasni tip I.1.** Hvar kōj (klāt), Senj šĵ / šĵ, Vodice ćŷj, sŷj, (sŷti), zŷj/zŷj
b) **glagol poć** Lastovo pđj, Novi pđjmo, Ugljan pđjte/p^uođđite, V. lž pđj, Vrgada pđj
c) **naglasni tip II.1.** Žminj posěj, ugrèj
d) **naglasni tip II.3.** Nerezine brđj, Orlec bđj se, Oštarije brđj, Sinac brđj
e) **naglasni tip II.5.** Brač glđj, Vodice sŷj, kupŷj
- 1.3. sg. $\_$ $\hat{\_}$, pl. $\_$ $\hat{\_}$ $\_$
a) **naglasni tip I.1.** Cres popĵ pĵte
b) **glagol poć** Cres pđj pđjte
- 1.4. $\_$ $\_$ a) **naglasni tip I.1.** Dobrinj pij, Dugi o. (Božava pi, Sali pij), Grohote pij, Korčula ćŷ, Medulin pi, Nerezine pij, Oštarije pi, Sinac pi, srednjod. o. [Brač (Dračevica bij) šĵj, Hvar krij], Ugljan pi, V. lž pi
b) **glagol poć** Božava pōj, Grohote pōjte, Ložišća pōjte
c) **naglasni tip II.1.** Brač (Ložišća sij, Milna obrij se, grij se, pošĵj), Grohote sĵj, Oštarije sĵ, Susak sĵj, Sv. I. P. posĵ, ugrĵ, Tribunj sĵ, Ugljan sĵj

- d) **naglasni tip II.4.** Dobrinj smij se, Komiža šmij/šmij še, Sali smij se, Sv. I. i P. smi se
- e) **naglasni tip II.5.** Brinje kupûj, Grohote kupûj, Kambelovac kupûj, Lastovo kupûj,, Medulin kupûj, Sinac kupûj, srednjod. o. [Milna ne ludûj, Hvar podrugûj se (usp. podrugij se)] trûj, Susak kupûj/kupûj to, otrûj/otrûj se, Tribunj kupûj, Trogir kupûj, Ugljan kupûj, V. Iž kupûj
- 1.5. sg. ( ) ~ , pl. ( ) ~ _
- a) **naglasni tip I.1.** Gacka d. ši šimo
- b) **naglasni tip II.1.** Gacka d. gri grimo se grite
- c) **naglasni tip II.5.** Gacka d. darûj, darûjmo darûjite
- 1.6. ~ _ **naglasni tip II.1.** Senj mēncuj
- 1.7. ( ) ~ _ a) **naglasni tip I.1.**⁴ Kambelovac pîj, Novi pîj, obûj, umî(j), šî(j), Orlec čûjite (čût čujeŋ), Senj šî/šî, čûj, pî, Tkon pî, Vrgada ubî(j), čûj, obûj, Žminj pîj
- b) **naglasni tip I.2.** Orlec (po)pîj (pît pijè)
- c) **naglasni tip I.5.** Orlec směj (smět se smejeŋ)
- d) **naglasni tip II.1.** Novi sîj, Senj grf se, kâj se, (ne) lăj, Tkon sîj
- e) **naglasni tip II.3.** Grohote brěj, Novi běj se, Senj (ne) běj se, srednjod. o. [Brač (Ložišća brěj, Milna ne běj se, gěj, izbrěj/izbrojî), Hvar běj se, brěj, gěj (ali Vis brojî)], Tribunj brěj, Vrgada ne běj se
- f) **naglasni tip II.4.** Novi smij se, srednjod. o. [Milna šmij še, Hvar (Vrbanj smij se) blěj, Komiža smij še/šmij], Susak smij se, Trogir smij
- g) **naglasni tip II.5.** Novi putûj, Orlec mirûj, Pašman (Banj, Tkon) kupûj, Senj darûj, Susak kupûj to/kupûj, Vrgada kûj
- h) **naglasni tip II.7.** Brač dobîj (dobivât dobîjen), Hvar podrugij se, pričešćij
2. Glagoli s prezentskom osnovom na suglasnik koji nije j
- 2.1. ( ) ~ a) **naglasni tip I.1.** Božava sêdmo sête, rêcte, Brač (Dračevica stân, Ložišća sêlte, Milna sêdi/sêd), Hvar târ, Susak bûd bûlmo bûlte, Žumberak šâlajte, stânte
- b) **naglasni tip I.2.** Brač (Dračevica plêt plêlmo plêlte, Milna berî/bêr) cvât cvâlmo cvâlte/cvaŋi, Hvar mêt mêlte, Nerezine tēc
- c) **naglasni tip I.3.** Rab klâte/kladite, Susak klât klâtmo klâte
- d) **naglasni tip I.5.** Brusje donêš, Ciovo, Drvenik i Šolta donêš/doneš, Korčula donêste, Milna donešî/doneš, Orlec pernêš/pernesî, Susak rōf rōvmo rōfte, V. Lošinj parnêš
- e) **naglasni tip I.7.** Nerezine zâmte, Oštarije žanjte, Rab zênte/zemite
- f) glagol **ić/hodit** Dugi o. (Božava hōmo hōte), hōmo hōte/hōdi hōdimo hōdite, G. Rabac hōmo, Komiža hōlte, Lastovo hōte, Medulin hōmo hōte, Milna hōd/hodî hōmo hōte, Novi hōmo, Orlec hōt/hodî, Omišalj hōmo hōte, R. Selo hōjite, Senj ôdmo ôte/ôdi
- g) **naglasni tip II.1.** Orlec stâf/stâvi, Rab pâste/pâzite. srednjod. o. (Dračevica zin, Hvar gîn, gâz gâste, obogât obogâlte) zin (: Komiža žîni), Žumberak gâste

⁴ Glagol pit u nekim je govorima u tipu I.3.

- h) **naglasni tip II.3.** Cres bēš bēšte, Dugi o. (Božava bište) mūč mūčmo mūšte, Kambelovac dřž, Nerezine dārš, Novi mūč/mučī, Sinac dřž, srednjod. o. (Milna mūč/muci) biž bižmo bište (: Komiža biži), Trogir lēž
- i) **naglasni tip II.5.** Božava nōsmo, Korčula govōr, Lastovo vōz, Rab vōste, srednjod. o. tōč, tōšmo tōšte (: Vis toci), Susak nōs/nosi, Vodice ōri ōrimo/ōrmo, Vrgada vōs vōste/vozi, Žumberak nōste
- j) **naglasni tip II.7.** Orlec pūs/pūs (pustit), Susak pokāš, pokāžmo, pokāšte
- 2.2. ( ) ˘ a) **naglasni tip I.1.** Pasjak pomōži, pomōžmo, pomōšte
 b) **naglasni tip I.3.** Vodice strīšte/striste
 c) **naglasni tip II.5.** Cres govōr
 d) **naglasni tip II.7.** Cres pokāš/pokaži
- 2.3. ( ) ˘ a) **naglasni tip I.3.** srednjod. o. [Brač (Milna grīži/gríz) sič sište/siči, Hvar strīž strīšte] mūz, mūzmo mūste (: Komiža mūži), Žumberak sište/sičite
 b) **naglasni tip I.6.** Brač (Dračevica ne tūc, ne vūc, Milna izdūbi/izdūb, pomūži/pomūž, trēši/trēs, tūci/tūc)
 c) **naglasni tip II.4.** Hvar mūč, klēč klēšte
 d) **naglasni tip II.7.** Orlec pūs/(pūs), Senj bāc, srednjod. o. [Brač (Milna ošūši/ošūš, mlāti/mlāt) brōn, Hvar okrēn, cvīl], Žumberak kāšte, divānte

Tablica ostvarenih imperativnih shema s navedenim osnovnim tipovima infinitivno-prezentskih odnosa koji u temeljnom čakavskom sustavu idu po toj shemi. Ostali ostvaraji, nastali zbog razvoja naglasnih osobina pojedinog govora, ne navode se u tablici nego u prijašnjem tekstu.

+ znači da je shema ostvarena, ali nije osnovni tip

2. tablica:

Temeljni imperativni naglasci

naglasak	i	j	(j) ø	(k ≠ j) ø
˘	I. 1., II. 1.	II. 1, II. 5.	II. 1.	
˘ ˘	I. 1, I.2, I. 4, I. 5, I. 7, II. 3, II. 5 hodit, spat	daj ⁵	I. 1, II. 1, II. 3 II. 5	I. 1, I. 2, I. 5, I. 7, II. 1, II. 3, II. 5, hodit
˘ ˘ ˘	I. 3, I. 6, II. 7			
˘	II. 1.	II. 1.		
˘ ˘		I. 1, II. 1, II. 2 daj, ij	I. 1, II. 1, II. 5 +	
˘	II. 1.	II. 1, II. 7	II. 1.	
˘ ˘		II. 2, daj, ij	I. 1, II. 1, II. 3 II. 4, II. 5, II. 7.	I. 3, I. 6, II. 4, II. 7.

⁵ Kod jednosložnih se imperativa ostvaruje samo zadnji slog sheme, onda kada je to moguće, tj. kada je zadnji slog naglašen.

3. tablica:

Inf. - prez. naglasni tip	i	j	(j) ø	(k ≠ j) ø
I. 1. - : - : -	- : - : -	- : - ⁶ a)	- : - ^{b)}	- : -
I. 2. - : - : -	- : -			- : -
I. 3. - : - : -	- : -			- : -
I. 4. - : - / -	- / -			
I. 5. - / ~ : - / (-)	- / -			- / -
I. 6. ~ : - : -	- : -			- : -
I. 7. - / ~ : - / -	- : -			- : -
II. 1. - : - : - : -	A - : - : -	B - : - : -	C - : - : - e)	- : -
II. 2. - : - : -		- : - ^{c)}		
II. 3. - : - : -	- : -	dat dat d) ist ist	- : -	- : -
II. 4. - : - : -	- : -			- : -
II. 5. - : - : -	- : -	- : -	- : - ^{f)}	- : -
II. 6. - : - : -	- : -		- : - ⁷⁾	
II. 7. - : - : -	- : -	- : -	- : -	- : -

⁶ Kod jednosložnih se imperativa ostvaruje samo zadnji slog sheme, onda kada je to moguće, tj. kada je zadnji slog naglašen.

⁷ Za tip II.6. nisu pronađeni primjeri za imperativ pa je ova shema samo pretpostavka.

U ovoj je tablici vidljivo koji se osnovni naglasni tipovi u imperativu pridružuju osnovnim tipovima infinitivno-prezentskih odnosa. Tablica je shematski prikaz osnovnih pravila za naglašavanje imperativa. Kako se to ostvaruje u pojedinom govoru, ovisi o naglasnom razvoju govora, a navedeno je ranije. Obilježeni tipovi paralelni su ostvaraji u dvjema grupama, a o tome više u idućim odjeljcima.

U čakavskim govorima kratki samoglasnik ispred j

1. rijetko ostaje kratak,
2. dulji se.

1.1. Kratak je samoglasnik ispred **sufiksa j** u nekim sjevernijim čakavskim govorima (najjužniji je punkt s takvom potvrdom Vrgada) uglavnom samo kod glagola dat (u Vodicama se tako ponaša glagol orat, ali ima i druge ostvaraje: orāj/orāj) dāj - Nerezine, Sali, Susak, Ugljan, V. Iž, Vrgada.

1.2. Kratak je samoglasnik ispred **j kao dijela osnove**

a) u nekim sjevernijim govorima na obali i otocima do Vrgade, na Lastovu, a u unutrašnjosti u Oštarijama i Sincu (bez obzira na to kakav suglasnik stoji prema tome j iz prezentske osnove u infinitivnoj osnovi: Nerezine brđj, Oštarije brđj, Sinac brđj, Novi pōjmo, Ugljan pōjte/pōjdite, V. Iž pōj, Vrgada pōj i Lastovo pōj.

U Senju se pojavila dubleta kod glagola sa ij, gdje nakon "gubljenja glasa j koji je i utjecao na to da dođe do novog akutiranja (...) akut nije mogao otkloniti prodor prezentskoga ~ akcenta u imperativ" (Moguš 41, str. 86) pa se uz šī šīmo šīte šīte čuje šī šīmo šīte.

b) Na Braču i Hvaru zapisan je po jedan primjer kratkog sloga sa j, ali je u obama slučajevima to j u imperativu stajalo prema nekom drugom suglasniku u infinitivnoj osnovi: Brač glđj glodāt, Hvar kđj klāt.

2. Kratak se samoglasnik u većini čakavskih govora dulji ispred j (ispred suglasničkog skupa u kojem je prvi član sonant). Govori koji u svom sustavu imaju dva duga naglasaka⁸ imaju pri duljenju dvije mogućnosti pa se po tome kako ih ostvaruju dijele u dvije grupe:

- a. govori sa ~ (na sjeveru čakavskog područja, sa Žirjem kao najjužnijim punktom, a u unutrašnjosti Gacka d. (Čovići, Prozor);
- b. govori sa ^ (JZ Istra, priobalni i otočni od V. Iža i Petrčana na jug, u Brinju).

2.1. Duljenje kratkog samoglasnika ispred j:

- a) Vrgada nemōj ≠ Milna nemōj
  - b) Novi pīj ≠ Dračevica bij
  - c) Senj krepāj ≠ Milna butāj
  - d) Novi jī(j) ≠ Brač jīj, Vrgada dāj ≠ srednjod. o. dōj
  - e) Senj grī se ≠ Milna sīj
  - f) Pašman kupūj ≠ Grohote kupūj
- (Navedeni primjeri ujedno dopunjavaju 3. tablicu.)

Kada u kontekstu ostalih glagolskih oblika promotrimo ovo duljenje, možemo uočiti da je ono prisutno osim u imperativu i u glagolskom pridjevu trpnom i radnom.

⁸ Kod govora koji imaju samo jedan dugi naglasak, tj. onih koji nemaju razliku u intonaciji, dugi je naglasak uglavnom bilježen kao

Slog koji zatvara **j, n, l** (ili ako je nula na mjestu **l** u muškom rodu jednine radnog pridjeva) rijetko je na čakavskom području kratak. Kratak je slog zabilježen skoro isključivo na sjeveru. Uspoređujući te oblike međusobno, vidljivo je da je u imperativu mnogo više potvrđenih kratkih slogova nego u drugim dvama oblicima.

2.2. Kratak samoglasnik u čakavskim se govorima dulji ispred suglasničkog skupa u kojem je prvi član sonant:

A Gacka d. pãnti ≠ Milna pãnti

B Senj prãvdaj se ≠ Milna prãvdaj še

C Senj mēncuj ≠ nije zabilježena opozicija

(Navedeni primjeri ujedno dopunjavaju 3. tablicu.)

U radu su navedene zajedničke karakteristike naglasnih odnosa čakavskog imperativa, ali i ono što ih razlikuje, a to je nastalo kao posljedica naglasnog razvoja čakavskog narječja općenito i u tom kontekstu razvoja svakog pojedinog čakavskog govora. Razlike izgledaju veće i zbog pojedinačnog prijelaza pojedinih glagola iz jednog naglasnog tipa u drugi. Takvi prijelazi u biti ne mijenjaju sustav, ali zbog njih slika izgleda kompliciranije.

Kratice

G.	Gornji
HDA	Hrvatski dijalektološki atlas
HDZ	Hrvatski dijalektološki zbornik
inf.	infinitiv
JF	Južnoslovenski filolog
JZ	jugozapadni
K	suglasnik
knjiž.	književni
o.	otok
Opa. kras	Opatijski kras
pl.	množina
prez.	prezent
pridj.	pridjev
R. Selo	Rovinjsko Selo
sg.	jednina
srednjod. o	srednjodalmatinski otoci (samo Brač, Hvar, Vis)
str.	stranica
Sv. I. i P.	Sveti Ivan i Pavao
Sv. N.	Sveta Nedija
SZ	sjeverozapadni
ŠK	Školska knjiga
usp.	usporedi
V	samoglasnik
V.	Veli
v.	vidi

Literatura

1. Brozović, D., *Čakavsko narječje, Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Izvadak iz II. izdanja Enciklopedije Jugoslavije, JLZ "Miroslav Krleža", Zagreb 1988, 80-90.
2. Cronia, A., *Građa o božavskom narječju*, JF, VII, Beograd 1928/29, 69-110.
3. Finka, B., *Čakavsko narječje*, Čakavska rič 1, Split 1971, 11-71.
4. Finka, B., *Der čakavische Dialekt der serbokroatischen Sprache*, Ruhr-Universität Bochum: Veröffentlichungen des Seminars für Slavistik, 2, Bochum 1968, 1-89.
5. Finka, B., *O govorima zadarskog otočja*, Ljetopis JAZU, 76, Zagreb 1972, 261-268.
6. Finka, B., *Dugootočki čakavski govori*, HDZ 4, Zagreb 1977, 1-178.
7. Finka, B., *O zlarinskom govoru*, Narodna umjetnost, 17, Godišnjak Zavoda za istraživanje folkloru IFF, Zagreb 1980, 203-215.
8. Finka, B., Moguš M., *Karta čakavskog narječja*, HDZ 5, Zagreb 1981, 49-57 + karta.
9. Finka, B., Pavešić S., *Rad na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici*, rasprave Instituta za jezik, 1, Zagreb 1968, 5-44.
10. Finka, B., Šojat A., *Govor otoka Žirja*, Rasprave Instituta za jezik, 1, Zagreb 1968, 121-220.
11. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, ANUBiH, Posebna izdanja, knjiga LV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 9, Sarajevo 1981.
12. Guberina, P., v. 14.
13. Hamm, J., *Čakavski imperfekt*, Ivšičev zbrnik, Zagreb 1963, 113-122.
14. Hamm, J., Hraste, M., Guberina, P., *Govor otoka Suska*, HDZ, 1, Zagreb 1956, 1-213.
15. Houtzagers, H. P., *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Studies in Slavic and General Linguistics, volume 5, Amsterdam 1985.
16. Hraste, M., *Čakavski dijalekt ostrva Hvara*, JF, XIV, Beograd 1935, 1-57 + karta.
17. Hraste, M., *Osobine govora ostrva Visa*, Zbornik u čast A. Belića, II, Beograd 1937, 147-154.
18. Hraste, M., *Čakavski dijalekt ostrva Brača*, Srpski dijalektološki zbornik, X, Beograd 1940, 11-66.
19. Hraste, M., *Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale*, Rad JAZU, 272, Zagreb 1948, 123-156.
20. Hraste, M., *Osobine suvremene rapske akcentuacije*, Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru, Zadar 1955, 165-175.
21. Hraste, M., *Govori jugozapadne Istre*, Predavanja održana u JAZU, knj. 33, Zagreb 1964, 5-36.
22. Hraste, M., *Čakavski aorist*, Orbis scriptus Dmitrij Tschizewskij zum 70. Geburtstag, München 1966, 359-365.
23. Hraste, M., *Ikavski govori jugozapadne Istre*, HDZ, II, Zagreb 1966, 5-28.
24. Hraste, M., *Ikavski govori sjeverozapadne Istre*, Filologija, 5, Zagreb 1967, 61-74.
25. Hraste, M., Šimunović P., Olesch R., *Čakavisch-deutsches Lexikon, I, Bohlau Verlag Köln, Wien 1973*.
26. Hraste, M., v. 14.
27. Ivić, P., *Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, VI, Novi Sad 1961, 191-212.
28. Ivić, P., *O govoru ličkih čakavaca*, Zbornik za filologiju i lingvistiku, VII, Novi Sad 1964, 127-139.
29. Ivić, P., *Prilog karakterizaciji pojedinih grupa čakavskih govora*, HDZ, 5, Zagreb 1981, 67-91.

30. Ivšić, S., *Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta, I, Zagreb 1951, 359-377.
31. Jurišić, B., *Rječnik govora otoka Vrgade*, Biblioteka Hrvatskog dijalektološkog zbornika, I, Zagreb 1966, 1-125, II, Zagreb 1973, 1-225 + karte.
32. Krbavčić, M., *Ročki govor*, Radovi Pedagoške akademije u Puli, Sv. I, Pula 1968, 186-198.
33. Kursar, A., *Zabilješke o govoru u Šepurini na otoku Prviću*, Čakavska rič, II, Split 1972, 113-154.
34. Lukežić, I., *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1990, 126 str.
35. Malecki, M., *Slavenski govori u Istri*, Jadranski kalendar, 1935.
36. Malecki, M., *O podjeli krčkih govora*, Filologija, 4, Zagreb 1963, 223-235.
37. Menac-Mihalić, M., *Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku*, Filologija 17, HAZU - Razred za filološke znanosti, Zagreb, 1989. (1991), 81-109.
38. Menac-Mihalić, M., *Naglasni odnosi infinitiva i prezenta u čakavskom narječju*, Radovi Zavoda za slavenski filologiju, 28, Zagreb, u tisku.
39. Menac-Mihalić, M., *Odnos prezentske i infinitivne osnove u čakavskom*, Filologija 20/21, HAZU - Razred za filološke znanosti, Zagreb, u tisku.
40. Milčetić, I., *Čakavština kvamerskih otoka*, Rad JAZU, 121, Zagreb 1895, 92-131.
41. Moguš, M., *Današnji senjski govor*, Senjski zbornik, II, Senj 1966, 1-152.
42. Moguš, M., *Čakavsko narječje*, *Fonologija*, Školska knjiga, Zagreb 1977, 104 str. + karta.
43. Moguš, M., *Pogled na današnji jurjevački govor*, Filologija, 8, Zagreb 1978, 227-232.
44. Moguš, M., *Čakavština Opatijskog krasa*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 17, Zagreb 1982, 1-4.
45. Moguš, M., *Akcentat glagola u ličkih čakavaca*, Makedonski jazik, XXXII-XXXIII, Skopje 1982 (1984), 527-531.
46. Moguš, M., v. 8.
47. Moskovljević, M., *Govor ostrva Korčule*, Srpski dijalektološki zbornik, XI, Beograd 1950, 155-223.
48. Olesch, R., v. 25.
49. Olesch, R., v. 56.
50. Pavešić, S., v. 9.
51. Priručna gramatika, ŠK, Zagreb 1979, 527 str.
52. Simeon, R., *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb 1969.
53. Streinhauer, H., *Čakavian Studies*, Ed. Mouton, The Hauge, Paris, 1973, 1-505.
54. Šimunović, P., *Dijalekatske značajke bužetske regije*, Istarski mozaik, VIII, Pula 1970, 35-49.
55. Šimunović, P., *Čakavština srednjodalmatinskih otoka*, Čakavska rič, I, Split 1977, 5-62 + karta.
56. Šimunović, P., Olesch R., *Čakavisches-deutsches Lexikon, III*, Köln - Wien 1983.
57. Šimunović, P., v. 25.
58. Šojat, A., v. 10.
59. Tentor, M., *Der čakavisches Dialekt der Stadt Cres (Chreso)*, Archiv für slavische Philologie, XXXI, Berlin 1909, 146-204.
60. Zgrabalić, D., *Čakavski dijalekt u Svetom Ivanu i Pavlu te Žminju u Istri*, Program c.k. velike državne gimnazije u Pazinu, II za šk. god. 1904/05, 1-27, III za šk. god. 1905/06, 1-24, IV za šk. god. 1906/07, 1-39.

Citirani punktovi iz podataka u rukopisu

	HDA	OLA
Banj	Hraste	
Brinje	Moguš	
Cres		Šojat
Dobrinj		Jelenović
G. Rabac	Moguš	
Grohote	Šimunović	
Hvar	Hraste	
Kali	Hraste	
Kambelovac	Šimunović	
Komiža		Šimunović
Lastovo	Finka	
Ložišća	Šimunović	
Medulin	Šimunović	
Milna	Menac-Mihalić	
Nerezine	Finka	
Novi	Moguš	
Ogulin	Moguš	
Oštarije	Moguš	
Otočac	Moguš	
Petrčane	Brozović	
Rakalj	Šimunović	
R. Selo	Šimunović	
Sali	Finka	
Sinac	Moguš	
Sukošan	Lončarić	
Tkon	Hraste	
Tribunj	Lončarić	
Trogir	Hraste	Šimunović
Ugljan	Hraste	
Veli Iž	Finka	
Vis	Hraste	
Vrbanj		Šimunović
Vrgada	Jurišić	
Žminj		Šimunović

SUMMARY

Mira Menac-Mihalić

IMPERATIVE STRESS IN THE ČAKAVIAN DIALECT

The author makes an analysis of the stress in verbal forms in the Čakavian dialect, and the relation between the stress in infinitive, present and imperative. There are many differences in imperative stress in various speeches in the Čakavian dialect, but the author finds relations between them. The material shows the main stresses, and those that developed from the main, due to the stress rules in each speech.